

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Збірник тез
круглого столу

Оцінка туристично-рекреаційного
потенціалу регіону

(Одеса, 18 січня 2021 року)

Одеса 2021

УДК 338.48:003.13(477.74)

З-16

Рекомендовано до поширення
через мережу Інтернет Вченою радою
факультету міжнародної економіки
(протокол №8 от 19.01.2021)

У збірнику тез круглого столу розглядаються методи визначення потенціалу українських регіональних ринків організованого туризму, визначається методика інтегральної оцінки туристично-рекреаційних потенціалів регіонів України. Оцінюється природно-ресурсний і культурно-історичний потенціали регіону для подальшого розвитку туристично-рекреаційної діяльності. Визначається місце регіону в означених потенціалах країни.

Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону. Збірник тез
круглого столу (Одеса, 18 січня 2021 року). - Відповідальна за випуск
Михайлюк О.Л.– Одеса, ОНЕУ, 2021 .- 35с.

УДК 338.48:003.13(477.74)

© Колектив авторів, 2021

ЗМІСТ

Герасименко В.Г. Туристичні ресурси як системоутворюючий чинник і базова умова розвитку туристично-рекреаційного потенціалу	3
Давиденко І.В. Зміст та компонентний склад туристично-рекреаційного потенціалу регіону	5
Галасюк С.С. Аналіз потенціалу готельного господарства Одеської області.	7
Нездоймінов С.Г. Інвестиційне забезпечення розвитку інфраструктури туризму та рекреації в Одеському регіоні	9
Михайлюк О.Л. Екологічна ситуація у регіоні	11
Назаренко О.В. Заклади культури як складова туристичного потенціалу	13
Шикіна О.В. Архітектурні, історичні і культурні пам'ятки як туристичні дестинації	15
Ярьоменко С.Г. Методи оцінювання окремих елементів туристично-рекреаційного потенціалу регіону	17
Павлоцький В.Я. Методика визначення потенціалу українських регіональних ринків організованого туризму	19
Нечєва Н.В. Санаторно-курортні заклади Одеського регіону	21
Гончаренко Я.Є. Розважальні і наукові події в Одеському регіоні	23
Єгупова І.М. Ресторанне господарство Одеського регіону	25
Бедрадіна Г.К. Кількісні параметри та ефективність використання ринкового потенціалу організованого туризму	27
Козловський Р.С. Інтегральна оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України	29
Мартінова Н. С. Рельєф та водні ресурси Одеської області	31
Ремігайло І.Ю. Бальнеологічні ресурси Одеської області	33

Туристичні ресурси як системоутворюючий чинник і базова умова розвитку туристично-рекреаційного потенціалу

Туризм ґрунтується на цільовому і раціональному використанні туристичних ресурсів, які є об'єктами інтересу з боку подорожуючих та спроможні задовольняти потреби людей, що виникають в процесі подорожі. Там, де немає будь-яких туристичних ресурсів, туризма не може бути в принципі. Для того, щоб туризм розпочав розвиватись в будь-якому регіоні, необхідна наявність у ньому певної сукупності туристичних ресурсів.

Під визначенням «ресурси» (франц. *ressources*) розуміють матеріальні засоби, цінності, запаси, кошти, що можна використати в разі потреби.

Найбільш повний список ресурсів, які виступають основою економічного зростання і розвитку туризму, може бути представлений в наступному вигляді:

- 1) земля, водні, лісові та інші рекреаційно-туристичні природні ресурси;
- 2) капітал (фінансові ресурси);
- 3) людські (трудові) ресурси;
- 4) підприємницька сфера, підприємницькі ідеї;
- 5) інновації;
- 6) інформація;
- 7) знання.

Всі наведені ресурси в більшій чи меншій мірі використовуються в процесі рекреаційно-туристичної діяльності. Проте, більшість вчених-дослідників туризму окремо виділяють туристичні ресурси, що підкреслює їх значущість у розвитку туризму і туристичної діяльності.

Ми також додержуємось думки, що поняття «туристичні ресурси» і «рекреаційні ресурси» можна використовувати як синоніми. Відповідно, словосполучення «рекреаційно-туристичний», «туристично-рекреаційний»

або «курортно-туристичний» слід вважати не самостійною категорією ресурсів, а розглядати лише як додатково пояснювальні вислови.

Найближчим до розуміння туристичних ресурсів, як ресурсів економічної діяльності, є визначення Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО). Вона рекомендує визначати туристичні ресурси як такі, що характеризують пропозицію туристичного продукту (природні й енергетичні багатства; інституційні, політичні, юридичні та адміністративні аспекти; різні блага та послуги, транспорт і устаткування, що складають специфіку інфраструктури туризму) та його попит (людський чинник, економічна і фінансова діяльність, соціальні аспекти).

Більш розгорнуту і послідовну характеристику туристичних ресурсів надано в «Туристському термінологічному словнику». Там наведено трактування туристичних ресурсів: «Ресурси туристські – природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, з об'єктами туристичного показу включно, а також інші об'єкти, здатні задовольняти духовні потреби туристів, сприяти відновленню та розвитку їх фізичних сил». Ресурси туристські є доступними для ознайомлення і використання незалежно від форми власності, якщо до того немає законодавчо накладених обмежень.

«Природні та антропогенні геосистеми, тіла та явища природи, артефакти, які мають комфортні властивості і споживчу вартість для рекреаційної діяльності і можуть бути використані для організації відпочинку та оздоровлення певного контингенту людей в певний фіксований час за допомогою технології та наявних матеріальних можливостей». Як випливає з цього визначення, трактування поняття «туристичні ресурси» достатньо широке, а номенклатура туристичних ресурсів практично безмежна.

Туристичні ресурси – це частина туристично-рекреаційного потенціалу певної території, яка включена до складу туристичного продукту і підлягає реалізації з туристичною метою».

Зміст та компонентний склад туристично-рекреаційного потенціалу регіону

В останні десятиліття сфера туризму і рекреації перетворилась в одну з найбільш прибуткових та розвинутих галузей світового господарства. Вона виконує важливу роль у соціально-економічному розвитку багатьох країн та їх окремих регіонів, забезпечуючи створення додаткових робочих місць та підвищення якості життя місцевого населення. Значення туризму в суспільстві багатогранне: він стимулює розвиток супутніх з туристично-рекреаційною сферою галузей – транспорт, зв'язок, торгівля, виробництво сувенірної продукції, сфера послуг, ресторанне господарство, будівництво тощо. Крім того, туризм є реальним каналом міжкультурної комунікації, сприяє збереженню культурної спадщини та традицій країн і народів, сприяє розвитку їх промислів, відновленню та збереженню культурно-історичних пам'яток.

Туристично-рекреаційна діяльність відіграє важливу роль в економіці країн і регіонів, забезпечуючи раціональне використання і збереження природно-екологічних, культурно-історичних та інформаційно-пізнавальних ресурсів території.

У зв'язку з інтенсивним розвитком туристичної діяльності відбувається формування, уточнення та вдосконалення понятійного апарату, який стосується туристично-рекреаційної сфери. Так, спочатку в наукових колах було вирішено використовувати визначення «рекреаційний» (рекреаційна діяльність, рекреаційні ресурси тощо). Зараз все частіше вживають комплексне поняття, поєднуючи різні сторони діяльності в межах одного туристично-господарського комплексу. Так, наприклад, можна зустріти словосполучення «туристично-рекреаційний ресурс», «туристично-рекреаційна діяльність», «туристично-рекреаційний комплекс», «туристично-рекреаційний потенціал», тим самим підкреслюючи новий

підхід до сучасних потреб господарського комплексу, не змінюючи сутнісне наповнення понять, які були запропоновані попередніми дослідниками.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що в одних працях використовується словосполучення «туристичні ресурси», в інших – «туристичний потенціал», а іноді дані поняття вживаються одночасно як синоніми. У низці публікацій використовуються словосполучення «туристично-рекреаційний потенціал» та «рекреаційно-туристичний потенціал». Усе це актуалізує необхідність уточнення понятійного апарату для його застосування в науково-практичній діяльності для дослідження проблем та перспектив розвитку туризму.

Варто зазначити, що конкретний зміст, яким різні автори навантажують визначення «туристично-рекреаційний потенціал», нерідко виявляється дуже складним, оскільки широковідомих, загальноприйнятих трактувань цього поняття по відношенню до сфери туризму не існує. Разом з тим, сутність означеного визначення не є елементарним, і в туристичній галузі має бути обмеженим більш-менш виразними межами.

Пошук у популярній Інтернет-енциклопедії «Вікіпедія» довів, що існує безліч визначень поняття потенціал, які вживаються в залежності від галузі знань. Так, наприклад, досліджуючи діяльність людини, виділяють: людський потенціал – як потенційні таланти окремого індивіду, що можуть розвиватися далі; трудовий потенціал – як сукупність якостей людини, що визначають можливість та межі її участі в трудовій діяльності; творчий потенціал артиста – як генетичні та фізіологічні вокальні дані, сценічні навички, внутрішня творча енергія виконавця, які можна поліпшити за допомогою духовного і фізичного саморозвитку та інших методів різних фахівців.

Філософський сенс потенціалу – це здатність речі бути не тим, що вона є, в категорії: субстанції, якості, кількості, місця, тобто здатність здійснювати відповідно «рух» чи «процес».

Аналіз потенціалу готельного господарства Одеської області

Готельна індустрія є найважливішим компонентом сфери туристичних послуг. Саме від розвитку засобів розміщення, розташованих на території конкретної дестинації, залежить спроможність певного регіону приймати та обслуговувати іноземні та внутрішні туристичні потоки. Потужність та спеціалізація підприємств готельного господарства, їх здатність продукувати високоякісні послуги за сприятливими цінами, відповідність матеріально-технічної бази готелів та умов обслуговування клієнтів вимогам професійних стандартів є основою для успішного функціонування регіонального готельного комплексу в конкурентному середовищі.

Дослідження, проведене за допомогою методів оцінювання рівня конкурентоспроможності сукупності підприємств готельного господарства певного туристичного регіону, дасть змогу виявити існуючі проблеми в їх діяльності та запропонувати конкретні рекомендації щодо їх усунення.

Згідно зі статистичними даними за 2015-2019 роки, обсяги послуг, реалізованих готелями та іншими місцями для тимчасового проживання, становлять лише 1,7% від загального обсягу послуг та 0,4% від об'єму ВВП України, що свідчить про надто низький рівень розвитку готельного бізнесу.

Варто відмітити, що в цих показниках ураховані відомості не тільки про обсяги реалізованих послуг підприємств готельного господарства, але й про інші об'єкти, що надають послуги з тимчасового проживання, до яких належать такі засоби розміщення, як спеціалізовані, інші колективні, індивідуальні.

Відповідно до Закону України «Про туризм», готелем вважається «підприємство будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що складається з шести і більше номерів і надає готельні послуги з тимчасового розміщення з обов'язковим обслуговуванням». Аналогічні

готелям засоби розміщення – це підприємства будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що «складаються з номерів і надають обмежені готельні послуги, включно зі щоденним заправлінням ліжок, прибиранням кімнат та санвузлів». Таким чином, наведені два види засобів розміщення є підприємствами (юридичними особами), мають номерний фонд та надають певний обсяг готельних послуг, тому у межах означеного дослідження їх доцільно об'єднати у поняття «підприємства готельного господарства» з метою аналізу їх потенціалу на підставі застосування методів визначення рівня їх конкурентоспроможності.

Для аналізу потенціалу готельного господарства Одеського регіону доцільно виявити рівень його конкурентоспроможності серед інших адміністративно-територіальних одиниць України. На даний час існує багато методів оцінювання рівня конкурентоспроможності, кожен з яких має свою методологічну основу, переваги, недоліки й можливості використання в практичній діяльності підприємств сфери туризму. Найпоширенішими методами для оцінки конкурентоспроможності є наступні: метод рангів; метод різниць; метод балів; метод порівняльних переваг; метод, заснований на теорії ефективної конкуренції; метод оцінювання досягнення точки рівноваги; матричний метод тощо.

У межах проведеного дослідження було обрано метод, що ґрунтується на визначенні ринкової частки, за допомогою якого можна здійснити оцінку конкурентних позицій групи підприємств певного регіону. Цей метод є досить простим, логічним, зручним для сприйняття і відображає результати діяльності сукупності підприємств готельного господарства певного регіону з точки зору офіційних статистичних даних, які зібрані за допомогою форми № 1-КЗР «Звіт про діяльність колективного засобу розміщення» та представлені у статистичних бюлетенях України.

Інвестиційне забезпечення розвитку інфраструктури туризму та рекреації в Одеському регіоні

Сучасні проблеми глобалізації та інші чинники планетарної життєдіяльності людини вимагають застосування системної методології пізнання і практики, забезпечення цілісності та узгодженості інтеграційних процесів у суспільстві. Можна умовно виокремити два рівні регуляції суспільних процесів, а саме: приватний - праця на рівні умов громадянського суспільства, де, власне кажучи, і відбувається самореалізація індивідуума (підприємництво, вільний обмін результатами діяльності); публічний (державно-правовий), за допомогою якого підтримуються цілісність і гармонійність суспільства, а також взаємовигідна міждержавна кооперація. Важливо не тільки сприяти, а й забезпечувати їх взаємодію в інтересах як суспільства загалом, так і окремої людини. Принципи інституційної трансформації сфери рекреації та туризму закладено у Програму економічних реформ. Метою переходу України до сталого розвитку є забезпечення високої якості життя нинішнього і майбутніх поколінь шляхом збалансованого соціально-економічного і екологічного розвитку, відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу країни.

Застосування державно-приватного партнерства як механізму реалізації нової регіональної політики дозволить: залучити нові ресурси для проведення модернізації в регіонах України; знизити навантаження на видаткову частину державного та регіональних бюджетів; залучити до реалізації інвестиційних проектів фінансові ресурси, що до цього перебували «у тіні»; перерозподілити ризики та посилити відповідальність сторін ДПП за реалізацію інвестиційних проектів на місцевому, регіональному рівнях тощо.

Отже, ключовим інструментом кластеризації та модернізації рекреаційно-туристичного комплексу (РТК) є створення умов для зростання

інвестиційної активності в туристсько-рекреаційному секторі господарства Одеського регіону. Стратегічна мета - реалізація інвестиційної моделі зростання кількісних і якісних параметрів регіонального туристичного продукту та підвищення його конкурентоспроможності, потребує вирішення завдань:

- розробка Стратегії залучення інвестицій в РТК Одеського регіону у відповідності с загальною інвестиційною стратегією;

- покращення загальної інформованості потенційних інвесторів про можливості інвестиційних вкладень в об'єкти рекреаційно-туристичного комплексу Одеського регіону (розробка інвестиційних паспортів міст і районів Одеської області, створення детальних електронних карт міст і районів з виділенням об'єктів - вільних земельних ділянок, будівель і споруд, пропонувані для інвестування та їх описом; розробка каталогу інвестиційних проектів з розміщенням його на Інвестиційному порталі Одеської області;

- підготовка пакету інвестиційних пропозицій в туристично-рекреаційній сфері та його просування на інвестиційних форумах;

- створення інвестиційних фондів з пайовою участю приватного капіталу вітчизняних і зарубіжних інвесторів для реалізації великих рекреаційних проектів регіонального рівня;

- здійснення за державний рахунок підготовки (інженерної, рекультивувальної, інфраструктурної) ділянок для перспективних суспільно значущих інвестиційних проектів з подальшою передачею приватним інвесторам;

- актуалізація фінансово-економічного механізму залучення інвестицій (розробка системи преференцій для різних секторів РТК, введення довгострокових кредитів за пільговими ставками для інвестиційних проектів, розробка системи регіональних і продуктових грантів);

- оцінка доцільності встановлення спеціального режиму господарювання з відповідними податковими та інвестиційними пільгами.

Екологічна ситуація у регіоні

Спектр екологічних проблем, що потребують вирішення, наступний:

- збереження земельних ресурсів (боротьба з наслідками водної та вітряної ерозії; ґрунтовими зсувами; підтопленням населених пунктів);
- оздоровлення екологічного стану басейнів річок Дунай і Дністер, котрі є основними джерелами водопостачання Одещини;
- проблема утилізації відходів, в тому числі непридатних для використання хімічних засобів захисту рослин;
- вирішення проблем щодо збереження й відтворення водних ресурсів, зокрема озера Сасик, Придунайських озер, малих річок;
- зниження інтенсивності забруднення атмосферного повітря шкідливими речовинами;
- розширення мережі природно-заповідного фонду.

Майже всю прісну воду Одещини дають річки: Дунай – 40%, Дністер – 47%. Взагалі, з охороною і раціональним використанням водних ресурсів склалося важке становище. Можна виділити наступні проблеми:

1. Низька забезпеченість області прісними водними ресурсами та підземними водами створює напруженість у водопостачанні населення. Централізованим водопостачанням охоплено 57% сільських населених пунктів, у 83% з них вода не відповідає вимогам державного стандарту. У 124 населених пунктах (17-ти районах області) користуються довізною водою. Низька якість питної води спричиняє погіршення стану здоров'я населення. Будівництво водопровідної мережі проводиться низькими темпами.

2. Основними джерелами питної води області є річки Дунай та Дністер. Оскільки на території області розташовані тільки пониззя цих річок, господарська діяльність в їх басейнах призводить до погіршення якості води, ускладнює водопостачання населення. Особливо це стосується

водопостачання Одеської агломерації, в яку входить майже 1,5 млн. населення. Вода Дністра містить високі концентрації нітритів, фосфатів, заліза, міді, хрому, нафтопродуктів, кальцію.

3. Спостерігається забруднення підземних вод пестицидами, нітратами та нітритами, що потребує додаткових коштів на доочистку води. Разом з цим відбувається значне спрацювання підземних горизонтів, виснаження запасів підземних вод, які забезпечують водою майже половину населення області.

4. В області майже 80% очисних споруд перебувають у незадовільному технічному стані. Через фінансові труднощі не здійснюється або здійснюється частково будівництво та реконструкція каналізаційних мереж і очисних споруд в населених пунктах області, зокрема в Ширяєво, Фрунзівці, Болграді, Рені, Кілії, Вилкове, Кодимі, Балті, Ананьєві, Саврані, Любашівці, Теплодарі та ін. Проблема забруднення водних ресурсів під впливом скиду неочищених та недостатньо очищених стічних вод в області загострюється.

5. Деградують цінні в лікувальному відношенні причорноморські лимани: Куяльницький, Хаджибейський, Будакський. Особливу тривогу викликає Куяльницький лиман, в якому лікувальні грязі визнані еталонними за їх лікувальними властивостями, а на березі лиману розташований курортний комплекс міжнародного значення. Тилігульський лиман теж потребує покращення екологічного стану.

Наявність перевищень нормативних показників якості води в р. Турунчук на межі області з Молдовою свідчать, що джерела забруднення р. Дністер знаходяться за межами області. Джерелами забруднення Дністровського лиману залишаються скиди господарсько-побутових стічних вод каналізаційних очисних споруд ряду населених пунктів (м. Білгород-Дністровського, с. Затока, смт Овідіопіль) та річка Дністер.

В області налічується майже 5700 артезіанських свердловин та шахтних колодязів. Майже 10% наявних свердловин знаходяться в незадовільному стані, підлягають ремонту або тампонажу.

Заклади культури як складова туристичного потенціалу

Найвизначнішим та найвідомішим театром Одеси є Національний академічний театр опери та балету. У ньому виступали відомі співаки:

Федір Шаляпін, Енріко Корузо, Леонід Собінов, танцювала Ісідора Дункан. У 1920-х роках був заснований Український музично-драматичний театр ім. В.Василька. Російський драматичний театр ім. А Іванова, що був заснований 1874 року і є найстарішим на півдні України. Тут виступали такі видатні особистості, як Сара Бернар, Елеонора Дузе, а також українські майстри – Панас Саксаганський, Марія Заньковецька, Марко Крапивницький тощо. Наймолодшим з одеських театрів є Академічний театр музичної комедії ім. М. Водяного, який було переведено до Одеси зі Львова. Також у місті працює «Залізний цирк», що був заснований 1894 року. Особливе місце в культурному житті міста займає філармонія, яка спочатку була біржею. За час існування на сцені філармонії виступали видатні музичні особистості: Володимир Висоцький, Давид Ойстрах, Леонід Утьосов, Дмитро Шостакович.

В Одесі функціонує близько 30-ти музеїв. Серед найвідоміших: археологічний - найстаріший в Україні; художній - один з найбільш розвинених художніх музеїв в Україні, що має у своїх фондах майже усі види художнього мистецтва: живопис, скульптуру, декоративне мистецтво, графіку і містить витвори російських та українських майстрів іконопису від XVI століття до сучасності, нараховуючи понад 10 тисяч оригінальних робіт; музей Західного та Східного мистецтва - один з найкращих в Україні; військово-історичний музей, музей оборони Одеси, історико-краєзнавчий музей, музей морського флоту, музей якорів, музей кіно, футболу.

Також діють декілька будинків-музеїв та музеїв, присвячених особам: Олександра Пушкіна, Костянтина Паустовського, Миколи Реріха, Володимира Філатова.

За останні роки до старих музеїв додалися також більш сучасні та цікаві музеї, що також мають попит у жителів міста та туристів: музей нумізматики, музей воскових фігур, музей коньячної справи Шустова.

До культурних закладів також належать зоопарк і дельфінарій. У 1992 році зоопарк отримав статус заповідної території і входить до складу природно-заповідного фонду України. Наукова спеціалізація зоопарку: «Рідкісні та зникаючі тварини півдня України». На даний момент зоопарк у своїй діяльності підпорядковується Управлінню культури та туризму Одеської міської ради.

Колекція тварин Одеського зоопарку включає 259 видів тварин і налічує 1379 екземплярів. Серед них 78 видів риб, 7 видів амфібій, 26 видів рептилій, 76 видів птахів, 52 види ссавців

В Одеському зоопарку містяться рідкісні тварини, занесені в Європейський Червоний список і Червону книгу України - всього понад 60 видів. У ньому створений єдиний в Україні розплідник з утримання та розведення хижих птахів і сов.

Одеський зоопарк - єдиний в Україні, де успішно розмножуються індійські слони. Два роки поспіль в Одеському зоопарку народжується потомство у рідкісних тварин – амурських леопардів чи барсів. Вони мешкають на Далекому Сході. Амурський леопард є однією з найкрасивіших і рідкісніших кішок світової фауни. У природі цих тварин залишилося не більше 40 особин, і вони знаходяться під захистом Міжнародного Союзу Охорони Природи.

Одеський культурно-оздоровчий комплекс "Немо" розташований в центрі міста, на пляжі "Ланжерон". Включає в себе дельфінарій, океанаріум і готель. Комплекс відповідає міжнародним стандартам, склад морських ссавців відповідає всім конвенціям і вимогам.

Архітектурні, історичні і культурні пам'ятки як туристичні дестинації

В області налічується 71 пам'ятка містобудування і архітектури, 2 пам'ятки історії, 4 пам'ятки монументального мистецтва, 14 пам'яток археології. Своєрідність туристичного комплексу області визначена численними пам'ятками різних часів з відомими історико-культурними пам'ятками архітектури і містобудування, театрами і музеями. Перш за все – це Одеський національний академічний театр опери і балету, Потьомкінські сходи, пам'ятник герцогу де Рішельє, Воронцовський палац, унікальні катакомби і розташований в них Музей "Партизанської Слави".

Ще у XIX ст., при зведенні, Одеси на узбережжі Одеської затоки, були виявлені залишки античних поселень і їх некрополя. Так, при будівельних роботах в районі Приморського бульвару і оперного театру були виявлені давньогрецькі поховання. Ці знахідки були описані дослідниками старовини І. А. Стемпковським, Е. Р. Штерном, І. П. Бларамбергом, П. В. Беккером. У XX ст. деякі з античних поселень на території Одеси були частково розкопані. Це поселення на Приморському бульварі, залишки якого і зараз знаходяться під газонами бульвару, на Жеваховій горі, в Лузанівці. Усього на узбережжі Одеської затоки було виявлено 10 поселень, що датуються кінцем VI-III ст. до н.е., і 9 поселень I-III ст. н.е. Ці поселення становлять значний інтерес для вивчення минулого Одеси.

Археологи виявили наземні будинки і землянки, де жили греки, ями для зберігання зерна, велику кількість різноманітних предметів побуту. Тут було знайдено багато кераміки, привезеної з Афін, Фасоса, Хиоса, Синопи тощо.

Характерним прикладом зосередження туристських ресурсів пізнавального значення і таких, що мають особливу цінність для певного етносу може слугувати місто Болград і низка сільських населених пунктів Болградського, Арцизького та Ізмаїльського районів, які відіграли важливу

роль у болгарській історії й відродженні болгарської державності. Особливу привабливість цих місць для болгарських туристів створює збереження тут самобутніх мовних діалектів болгарської мови і культурно-побутових традицій, що не збереглися на історичній батьківщині. Тут також розташовані архітектурні пам'ятки, що мають беззаперечне історико-пізнавальне значення для туристів. Найбільшими з них є: Преображенський собор у Болграді, мавзолей І. М. Інзова – опікуна поселенців Бессарабії; будівля колишньої чоловічої гімназії (1885 р.), будинок-садиба С. Н. Молявінського (керівника колоній переселенців), Миколаївська церква, колонна російським воїнам-учасникам дунайського походу 1828 р. тощо.

Значний культурний і етнографічний інтерес представляють українські і російські поселення Нижнього Придунав'я. Пріоритетне значення тут належить м. Вилкове – поселенню, заснованому в середині XVIII ст. російськими старообрядцями-розкольниками. Іншу частину першопоселенців склали запорізькі козаки, які переселилися сюди після ліквідації Запорізької Січі у 1775 р., щоб уникнути закріпачення і зберегти січові вольності. Старообрядців, що оселилися в дельті Дунаю, раніше називали «Филиповани», по імені одного із засновників тутешньої общини Пилипа Васильєва. З часом перший склад слова загубився, і вийшло «липовани». Церковні обряди старовіри зберегли в недоторканності, якими були вони ще до розколу російської церкви у 1654 р. Липовани і зараз складають частину населення м. Вилкове.

Крім того, м. Вилкове знаходиться в зоні Дунайського біосферного заповідника, який являє собою водно-болотні угіддя міжнародного значення та є місцем існування значної кількості рідкісних рослин і тварин з Червоної книги України і Міжнародного Червоного списку. У заповіднику охороняються унікальні для Європи ландшафти дунайських плавнів. Найважливішою складовою заповідної дельтової фауни є птахи, що представляють більше половини видового складу орнітофауни України.

Методи оцінювання окремих елементів туристично-рекреаційного потенціалу регіону

Першочерговим завданням забезпечення сталого розвитку сфери туристичних послуг є оцінка її ресурсного потенціалу. Оцінка туристичних ресурсів є важливою передумовою планування туристичної галузі в національному і регіональному масштабах, оптимізації просторової та господарської організації територіальних туристично-рекреаційних комплексів. Без даних об'єктивної оцінки виникають складності із залученням інвесторів у розвиток туризму. У сучасних ринкових умовах комплексна оцінка туристичних ресурсів створює підґрунтя для реалізації рентного механізму їх використання, застосування ресурсів за принципом платності природокористування. Без належної системи оцінки суттєво ускладнюється розробка цільових програм розвитку туризму, ефективне використання наявних туристичних ресурсів, їх охорона і розвиток. В цілому оцінка туристичних ресурсів і територій є найважливішим механізмом управління розвитком туризму, контролю за соціальними, екологічними та економічними наслідками туристичної діяльності.

На сьогодні у вітчизняній і зарубіжній науці накопичений значний досвід оцінки туристичних ресурсів територій та просторового планування рекреаційного господарства на основі такої оцінки. Проте, єдиної загальновизнаної методики досі не створено. Можливо це і є однією з причин того, що і сьогодні оцінка туристичних ресурсів України та її окремих регіонів здійснюється у вигляді абстрактних, невизначених характеристик типа – «великі», «величезні», «колосальні» і таке інше. Зрозуміло, що ці визначення не мають ніякої конкретики і не відбивають реального становища ресурсної бази туризму.

Проблема оцінювання туристично-рекреаційних ресурсів була започаткована у другій половині 60-х років минулого сторіччя в працях

представників радянської та румунської шкіл рекреаційної географії. Перші теоретичні дослідження, спрямовані на створення методики комплексної (інтегральної) оцінки туристично-рекреаційних ресурсів територій (ТРРТ) були здійснені І. Сандру, Ю. О. Веденіним і М. М. Мирошніченком.

У 80-ті роки в працях вітчизняних авторів спостерігається перехід від оцінки кількості і якості ресурсів до визначення можливостей їх освоєння, експлуатації, вартості створення інфраструктури. Втім, принципових змін, порівняно з підходом минулого десятиріччя, не відбулося.

У 90-х роках минулого століття проблема визначення та розрахунку ресурсного потенціалу туризму розглядається під різними кутами зору в багатьох економічних та географічних дослідженнях. Механізм оцінювання природних та інших туристичних ресурсів аналізується такими авторами як О. О. Бейдик, Л. С. Гринів, О. В. Живицький, С. П. Кузик, В. І. Павлов, Л. М. Черчик та багатьма іншими. Оцінка матеріально-технічної бази туризму розглядалась Л. О. Івановою, К. Я. Кондратьєвим та іншими фахівцями. Однак підходи, що застосовувались дослідниками суттєво відрізнялись, нерідко містили протилежні концепції, що робило неможливим будь-яку методологічну уніфікацію. Російський вчений С. В. Кривов, характеризуючи цей період зазначає, що «проблема визначення і розрахунку туристичного потенціалу наводнила географічну і економічну науку без будь-якої контекстуалізації її значення і цілей».

В останні роки з'являються методики, де як оціночні чинники додатково почали застосовувати різноманітність ландшафтів і їх пейзажно-естетичну привабливість, інтенсивність функціонування міжміських та приміських автобусних маршрутів, щільність і значущість архітектурних, археологічних, історичних пам'яток, наявність спортивних об'єктів, їх тип і пропускну спроможність, наявність та кількість санаторно-профілактичних установ, готелів, закладів культури наявність і різноманітність туристичних маршрутів різного типу. Також в останнє десятиліття, при аналізі туристичних ресурсів все частіше використовуються GIS-технології.

Методика визначення потенціалу українських регіональних ринків організованого туризму

Однією з найбільших проблем вітчизняного туристичного бізнесу в останні роки залишається необхідність здійснювати господарську діяльність в умовах вкрай несприятливого зовнішнього середовища. Нещодавня світова фінансово-економічна криза викликала тимчасове зниження інтенсивності світових туристичних потоків, що негативно позначилось на показниках в'їзного туризму в Україну. Проте, суттєво більші втрати для галузі були пов'язані з різким падінням курсу національної валюти, і, відповідно, зниженням попиту вітчизняних споживачів на виїзні тури. Відновлення зростання на світовому туристичному ринку, яке спостерігається починаючи з 2011 року, нажаль, не торкнулося України. Навіть проведення фінальної частини європейської футбольної першості не змінило вказаної тенденції.

У 2020-2021 рр. туристична активність наших співгромадян очікувано помітно знизилась внаслідок складної політичної та економічної ситуації в країні. Девальвація національної валюти, висока інфляція, (6,8% за 2020 р.) рецесія ВВП у поєднанні із проведенням антитерористичної операції на сході країні формують негативний макроекономічний фон для розвитку туристичного сектору економіки. До того ж, туризм в Україні, нажаль, не можна віднести до числа соціальних пріоритетів, що зумовлює відносно низький і дуже еластичний, за рівнем доходів, попит на туристичні послуги. За даними соціологічних опитувань останніх років, тільки кожен двадцятий з жителів України регулярно здійснює туристичні подорожі. За рекомендаціями Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), туризм у країні вважається масовим, якщо до нього залучено більше 50% населення країни. Закордонні тури останнім часом здійснює близько 2% населення нашої країни. Для порівняння, щороку за кордон з туристичною метою виїжджають 76% бельгійців, 53% голландців, 33% громадян Німеччини.

Як наслідок, туризм безпосередньо формує лише 2,2% ВВП України, що є вкрай низьким рівнем. У Болгарії цей показник сягає 11%, у Грузії – 9%.

Проте, історія світового туризму залишає певні приводи для оптимізму. Як засвідчує міжнародний досвід, швидкий розвиток туристичного сектору економіки можливий під час економічних криз, і, навіть, після військових конфліктів. Для таких Країн як Чилі, Аргентина, Хорватія, Словенія, Чорногорія саме стимулювання зовнішнього та внутрішнього туристичного попиту в поєднанні із залученням інвестицій у туристичну інфраструктуру стали основним чинником економічного зростання після тривалих скрутних періодів.

Наближення до середньоєвропейського рівня попиту на туристичні послуги в довгостроковій перспективі створюватиме головний резерв розвитку і для вітчизняної туристичної галузі. Такий розвиток безпосередньо пов'язаний із визначенням потенціалу туристичного ринку, як у загальнонаціональному, так і в регіональному масштабі та реалізацією можливих кроків щодо підвищення ефективності його використання.

Відносно ринкового потенціалу або потенційної ємності ринку точиться досить тривала дискусія, учасники якої, разом з цією категорією, у не завжди співпадаючих значеннях, використовують такі поняття, як “обсяг ринку” і “розмір ринку”. Не долучаючись до суперечок з цього приводу, можемо стверджувати, що у контексті нашого дослідження під потенційною ємністю регіонального туристичного ринку будемо розуміти максимально можливий обсяг продажів у ринковій ситуації, коли всі потенційні споживачі придбають туристичні продукти, виходячи з максимально можливого рівня їх споживання. Потенційна ємність становить найбільшій з усіх кількісних параметрів туристичного ринку.

Реальні бюджетні обмеження споживачів перетворюють потенційну ємність ринку на практично недосяжну величину. Проте, саме потенціал регіональних туристичних ринків створює їх конкурентні переваги та передумови розвитку в довгостроковій перспективі.

Санаторно-курортні заклади Одеського регіону

Однією з актуальніших проблем у санаторно-курортній сфері, яка загострилась з початку перебудови економічної системи України, є значне зменшення державного фінансування та зниження ефективності управління спеціалізованими лікувально-оздоровчими закладами, що негативно вплинуло на рівень їх конкурентоспроможності в порівнянні з іншими колективними засобами розміщення. Також існує проблема, пов'язана з недостатньою потужністю внутрішніх та зовнішніх туристичних потоків.

З метою виявлення та обліку природних лікувальних ресурсів, забезпечення їх раціонального видобутку, регулювання підприємницької діяльності, пов'язаної з організацією лікування та оздоровлення людей, розроблені нормативно-правові документи України про курорти, згідно з якими визначені підстави для надання статусу курорту певним місцевостям. Згідно загальноприйнятим класифікаціям, курорти поділяються на бальнеологічні (основний лікувальний чинник – мінеральні води різного фізико-хімічного складу), грязьові (лікувальні грязі – мулові й торф'яні), бальнеогрязьові (мінеральні води й лікувальні грязі), кліматичні (клімат), бальнеокліматичні (мінеральні води й клімат) та кліматобальнеогрязьові (клімат, мінеральні води й лікувальні грязі). Завдяки географічному розташуванню, геологічній будові та гідрогеологічним умовам у країні існують всі види курортів.

В Україні налічується 241 населений пункт, віднесений до курортних, серед яких переважна більшість знаходиться в АР Крим (131), Одеській (22), Львівській (18) та Херсонській (12) областях. Решта регіонів України має від 1 до 9 курортних місцевостей.

За українським законодавством, на Одещині існують 22 курорти, розташовані переважно на чорноморському узбережжі у межах таких адміністративно-територіальних одиниць:

- обласний центр – м. Одеса;
- Білгород-Дністровський район – 7 селищ: Затока, Сергіївка, Косівка, Курортне, Миколаївка, Попаздра, Приморське;
- Комінтернівський район – 6 селищ: Гвардійське, Ліски, Вапнярка, Крижанівка, Нова Дофінівка, Сичавка;
- Овідіопольський район – 5 селищ: Грибівка, Дальник, Кароліно-Бугаз, Санжійка, Іллічівка;
- Татарбунарський район - 3 селища: Лебедівка, Приморське, Тузли.

Характеристика санаторно-курортного комплексу регіону має враховувати туристичні потоки (у тому числі осіб, які прибувають з метою лікування та оздоровлення), структуру та динаміку санаторно-курортних і оздоровчих закладів, розподіл ліжко-місць, характеристику персоналу закладів тощо.

Динаміка чисельності туристів до Одеського регіону за 2000-2020рр. має тенденцію до зниження, що пов'язано як з внутрішньополітичною нестабільністю, так і з погіршенням соціально-економічної ситуації, низькими темпами удосконалення та модернізації інфраструктури туризму.

Однак, якщо за показниками матеріально-технічної бази санаторно-курортного комплексу Одеський регіон зараз знаходиться на перших місцях, то потужність туристичного потоку, який прибуває з метою лікування та оздоровлення, навіть зменшився.

За прибутками від діяльності спеціалізованих засобів розміщування у 2020р. Одеська область посідала п'яте місце (частка 4,4%) після Київської області. У 2014р. питома вага Одещини збільшилась до 12,3%, що вивело цей регіон на друге місце після Львівщини. Відповідні тенденції простежуються й за всіма показниками чисельності працівників (штатних робітників, лікарів та середнього медичного персоналу).

Розважальні і наукові події в Одеському регіоні

До числа розважальних заходів відносять: фестивалі, конкурси, свята, кінофестивалі, асамблеї, юморини тощо. За останні 2 роки Одеська область значно розширила перелік розважальних заходів, багато з яких стали вже постійними.

Фестиваль моди і шопінгу «Модний Look» - безперервний показ нових колекцій модного одягу і аксесуарів; зустрічі з культовими особистостями світу моди, яскраві і епатажні фотосесії. Програма фестивалю включала: майстер-класи відомих українських та зарубіжних фахівців фешн-індустрії; покази провідних вітчизняних і зарубіжних дизайнерів і торгових марок.

Фольклорно-спортивний фестиваль «Чорноморські доблесті». Мета фестивалю - започаткувати традицію яскравого масового фольклорно-спортивного фестивалю для відродження та популяризації традиційних козацьких видів морської справи, обрядчеської пісенної спадщини, пропаганди народної козацької творчості, формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою; виховання любові до традицій українського народу.

День Помідора. Заходи: ярмарок-продаж помідорів всіх сортів з різних районів Одеської області; концерти фольклорних колективів; майстер-класи з консервації помідорів; спортивно-помідорні змагання; конкурс з малювання картин за допомогою кетчупу; парад ЧЕРВОНИХ машин і мотоциклів.

Фестиваль "Покрова", «Козацька Одещина». Мета - популяризація культурних традицій українського козацтва і патріотичне виховання.

Фестиваль «Сільський зелений туризм - запрошує!». Заходи: презентація туристичних можливостей населених пунктів Ізмаїльського району; національна кухня, виставка робіт декоративно-прикладного мистецтва та виступи творчих колективів.

Фестиваль вина і їжі «ТАКИ ДА, СМАЧНО! Пропонувалися експозиції ресторанів, кафе, кондитерських і пекарень, виновиробників і виноторговців. Проводилися відкриті дегустації вин, спеціальні дегустації «Таємниця Чорного Бокала», конкурс «Одеський форшмак», конкурс журналістів «Винний критик». Open-air показ фрагментів фільмів, знятих на Одеській кіностудії, конкурс караоке, танцювальні майстер-класи (уроки танго, свінгу та диско).

Фестиваль «Купальська ніч». Проводився з метою пропаганди та популяризація народної творчості, відродження традиційних свят та обрядів, обрядової пісенної спадщини, підтримки та розвитку української національної культури, народних промислів та декоративно-ужиткового мистецтва.

Асамблея туристичного бізнесу і Одеський туристичний фестиваль. В рамках Асамблеї відбулася низка заходів: конференція "Туризм як фактор мирного співіснування", семінар "Туризм: рухаємося в Європу. Правила руху ", тренінг "Екологічний і винний туризм - розробка та маркетинг туристичних продуктів", презентація туристичного потенціалу Одеської області та інших регіонів України, зокрема: Тернопільської, Волинської, Львівської, Сумської, Івано-Франківської, Дніпропетровської, Харківської областей.

Асамблея туристичного бізнесу - присвячена всім видам туризму. Заходи: презентації нових туристичних напрямків і екскурсійних маршрутів; презентація одеських пляжів; презентації міських екскурсійних маршрутів і безкоштовні екскурсії по Одесі; екскурсії по Одеській кіностудії; кіноклуб фестивалю: покази фільмів на туристичну тематику; екстрем-клуб фестивалю: показові виступи ролерів, скейтерів та велосипедистів; туристичні квести; презентація винних турів та дегустація вин.

Фестиваль кулінарної творчості "Дворик". Заходи: майстер-класи від відомих кухарів, учасників кулінарного проекту "Майстер шеф".

Ресторанне господарство Одеського регіону

В Україні впродовж останніх років стрімке зростання курсу долара спричинило негативні тенденції в розвитку ресторанного господарства:

1. Закриття закладів харчування через банкрутство. Наприкінці 2014 р. залишилося 15,2 тис. закладів ресторанного господарства, що на 30% менше, ніж у 2013 р. Вихід з ринку послуг харчування здійснюють не тільки незалежні підприємства, але й окремі заклади мереж («Швидко», «Solo Pizza», «Челентано», «Buddha-bar») та навіть уся мережа «Дабл Кава».

2. Зниження обсягу продажів в доларовому еквіваленті на 50% за період 2013-2014 рр. у зв'язку з падінням платоспроможного попиту населення та скороченням загальної кількості клієнтів майже удвічі у всіх сегментах відвідувачів.

3. Подорожчання через девальвацію гривні продуктів харчування і напоїв змусила рестораторів переглядати меню на користь збільшення в стравах вітчизняних продуктів. Дорогі (через велику імпорتنу складову), а тому й непопулярні, страви найчастіше виключають із меню. Але й місцеві виробники та постачальники сільськогосподарських товарів і продукції харчової промисловості суттєво піднімають ціни.

4. Збільшення орендної плати, розмір якої фіксується у доларовому еквіваленті. Суттєве зростання плати за оренду приміщень підвищує собівартість виготовлення кулінарної продукції й обслуговування клієнтів, та призводить до збитків, адже значно підняти ціни на страви ресторатори не мають можливості через невеликий попит.

5. Скорочення штату співробітників та зміна режиму їх роботи - кількість працівників зменшилась майже на 50%. Варто зазначити, що зараз рестораторам не вигідно робити знижки й спеціальні пропозиції, щоб залучити клієнтів. Проте набирають популярність дисконтні купони, які можна отримати через мережу Інтернет. За деякі з них потрібно платити, а

деякі й зовсім безкоштовні (за них платять самі заклади харчування).

Відбуваються зміни у сегментуванні класичних ресторанів, які чітко поділялися на три сегменти – низький, середній і високий. Зараз відмічається перетікання аудиторії: ті, хто раніше відвідував ресторани люкс-сегмента, стали відвідувати заклади класом нижче. І таке перетікання зараз становить приблизно 30%. Експерти відзначають, що частина постійної VIP-аудиторії (високопоставлені чиновники і бізнесмени) виїхала за кордон із родинами, тому через «відтік» клієнтури особливо постраждав елітний сегмент.

Найбільш вигідним форматом для закладів ресторанного господарства на сьогодні експерти вважають сегмент недорогих кафе й ресторанів, а також «фуд-кортів» у торгово-розважальних або бізнес-центрах. Щодо барів, то через значне подорожчання алкоголю, який є їх основною пропозицією, цей вид закладів харчування втрачає свої конкурентні позиції.

Великі підприємства намагаються створити інший формат існування – так, наприклад, мережа «Світова карта» багато своїх закладів середнього класу переобладнала в ресторани «Сушия».

Переважна більшість закладів ресторанного господарства за чисельністю працюючих належить до групи малих підприємств, а 71,2% – до мікропідприємств. Як правило, це невеликі, вузькоспеціалізовані заклади, які орієнтують свою діяльність на локальний ринковий сегмент. Незначну частку закладів ресторанного господарства (лише 4,3%) складають середні та великі підприємства. Отже, ресторанне господарство є одним з найпривабливіших секторів малого бізнесу. Однак, слід зазначити, що головним чином, стан ресторанного ринку залежить від платоспроможності споживачів послуг.

Обсяг роздрібного товарообігу підприємств, які здійснювали розширення корпоративного та приватного секторів є характерним для змін у складі мережі ресторанного господарства України. Пріоритет серед них належить приватним підприємствам (14,3%) і товариствам з обмеженою відповідальністю (28,9%). У державній та комунальній власності знаходиться 13,7% об'єктів, у кооперативній – 10,1%.

Кількісні параметри та ефективність використання ринкового потенціалу організованого туризму

Під фактичною ємністю регіонального туристичного ринку ми розуміємо сукупні витрати всіх туристів (у тому числі іноземних громадян) з придбання туристичних продуктів, фактично здійснені протягом року в певному регіоні. Оскільки витрати споживачів з придбання турів на ринку трансформуються в доходи туристичних підприємств, реальну ємність ринку організованого туризму можна визначити і як вартість реалізованих турів усіма продавцями ринку. Таким чином, показник ємності ринку вказує як на спроможність туристичних підприємств запропонувати покупцям потрібний останнім туристичний продукт (рівень розвитку пропозиції), так і на готовність споживачів купувати певні продукти (рівень попиту). Відповідно, теоретично існують два способи визначення фактичної або реальної ємності ринку організованого туризму. Перший з них передбачає підрахунок суми доходів від реалізації турів усіма продавцями туристичного ринку за певний період.

Загальна сума доходів туристичних підприємств регіону визначається згідно з виразом:

$$V = \sum_{i=1}^n V_i, \quad (4.3)$$

де: V – загальна ємність ринку;

V_i – обсяг продажів кожного i -го туристичного підприємства;

n – загальна чисельність підприємств сфери туризму.

В основі другого підходу лежить розрахунок обсягу грошових витрат населення певної адміністративно-територіальної одиниці з придбання турів. Для його застосування використовують вираз:

$$V = D_p \pm C_n, \quad (4.4)$$

де: D_p – грошові кошти, витрачені населенням даного регіону на

придбання турів або купівельні фонди населення в частині витрат на подорожування;

C_n – попит населення інших регіонів (країн) на тури місцевих туроператорів.

Для коректного розрахунку ємності за будь-яким з цих способів важливо зафіксувати продуктові, часові та просторові характеристики досліджуваного ринку. Інакше кажучи, потрібно точно визначити галузеву приналежність продуктів; календарний період, для якого визначається ємність ринку (зазвичай це 1 календарний рік); географічні межі оцінюваного ринку (область, регіон, країна).

Практичне використання кожного зі згаданих способів визначення фактичної ємності ринку організованого туризму пов'язане з подоланням певних методологічних труднощів та внесенням суттєвих корективів у наявну статистичну інформацію.

При застосуванні першого способу необхідно підрахувати вартість турів, реалізованих безпосередньо кінцевим споживачам – туристам туроператорами і турагентами вказаного регіону. Якщо замість цього прийняти до уваги сукупні грошові надходження від операційної діяльності вказаних суб'єктів туристичної діяльності, результат виявиться значно викривленим.

По-перше; помилково будуть враховані доходи від замовлення для клієнтів (що не завжди є туристами, тим більш організованими) квитків на транспорт. Такі доходи, зазвичай, формують суттєву частину виручки невеликих туристичних підприємств, особливо турагенств.

По-друге; (і це, навпаки, стосується відносно крупних туроператорів) будуть невинувато враховуватись надходження коштів від інших туристичних підприємств за агентськими угодами. Як правило, такі угоди укладають із турагентствами з інших регіонів, що не позначається на рівні фактичної ємності регіонального ринку, на якому працює вказаний туроператор.

*Інтегральна оцінка туристично-рекреаційного потенціалу
регіонів України*

“Діяльність будь-якої компанії може бути охарактеризована двома показниками: перший відноситься до середньої продуктивності всіх конкурентів галузі і другий – до того, чи є конкретна компанія виробником вище чи нижче середнього рівня в галузі. Потім цей підхід був розповсюдженим на регіональний та національний рівні.

Навіть, враховуючи необхідність коригування перших двох показників, обґрунтовану в попередньому розділі звіту, київські туристичні підприємства набагато активніше за конкурентів з інших регіонів функціонують на ринку туристичних та екскурсійних послуг. Крім того, Києву належить найбільша в країні кількість місць у засобах розміщення. У підсумку – значення інтегрального коефіцієнта м. Київ – 5,86 у 4,4 рази вище, ніж у найближчого “переслідувача” – Одеської області. Наш регіон є національним лідером за місткістю санаторно-курортних закладів та займає провідні позиції по інших параметрах.

Києву належить найбільша в країні кількість місць у засобах розміщення. У підсумку – значення інтегрального коефіцієнта м. Київ – 5,86 у 4,4 рази вище, ніж у найближчого “переслідувача” – Одеської області. Наш регіон є національним лідером за місткістю санаторно-курортних закладів та займає провідні позиції по інших параметрах.

Крім Одеської області, тільки два західноукраїнські регіони – Львівська та Івано-Франківська області мають значення інтегрального коефіцієнта більші за одиницю, тобто такі, що перевищують умовний середній рівень. Таким чином, можна констатувати значну регіональну нерівномірність ТРП із яскраво вираженим домінуванням м. Київ.

Для більш ретельного статистичного аналізу потенціалу регіонів,

визначення конкурентних цілей, обґрунтування коректності регіональних порівнянь доцільно, користуючись одним з відомих матричних методів, провести типологізацію регіонів відповідно до рівня інтегрального коефіцієнта туристично-рекреаційного потенціалу.

Для цього розподілимо всі регіони країни на 4 групи, умовно назвавши їх національними лідерами за ТРП, регіонами із високим ТРП, регіонами із низьким ТРП та регіонами з найнижчим ТРП. В якості кількісних меж цих груп будемо використовувати середнє (у даному випадку, вже не “умовне середнє”, що дорівнює 1, а реальне середнє арифметичне серед 23-х досліджених регіонів) значення інтегрального коефіцієнта ТРП і середньоквадратичні відхилення інтегральних коефіцієнтів для груп регіонів, чий значення K_i менші та більші за середнє значення.

Методика оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу регіонів запропонованим методом є досить об’єктивною і має певні переваги перед розглянутими раніше методами:

- охоплює всі основні складові туристично-рекреаційного потенціалу (природні та антропогенні туристичні ресурси, основні показники діяльності суб’єктів туристичного сектору та його інфраструктури);

- надає більш об’єктивну оцінку конкурентних позицій регіонів за рахунок обмеження суб’єктивності думок експертів. Останнім залишаються функції формування переліку показників та визначення їх значущості;

- використовує реальні кількісні показники, що наводяться в адміністративній та статистичній звітності.

В цілому, комплексне оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу регіонів повинно будуватись за такою моделлю, яка б відображала регіон як інтегральну систему туристично-рекреаційних ресурсів, суб’єктів господарювання та процесів обслуговування рекреантів та туристів.

Рельєф та водні ресурси Одеської області

Важливим аспектом для розвитку рекреації і туризму є рельєф та його характеристики. Основу рельєфу Одеської області складають Подільська, Придніпровська, Південно-Молдовська височини та Причорноморська низовина, що входять до складу Східноєвропейської рівнини. Досить розповсюдженими є річкові долини та балки, особливо на відрогах височин. На узбережжі поширені пересипи, коси, стрілки, пляжі, штормові вали, що є наслідком лиманно-морської акумуляції при формуванні форм рельєфу. На узбережжі водних об'єктів поширені зсуви, розвинуті як на берегах лиманів, так і на морському узбережжі області.

Більшу частину області займає Причорноморська низовина. Найвищі ділянки низовини на півночі від 150-160 м поступово знижуються до 45-50 м на півдні. У рельєфі широко представлені балки та яри, долини річок, особливо Великого Куяльника, Тилігула, Дністра тощо. Між Дністром та Дунаєм простирається рівнина з висотами від 20-40 м до 150-160м, нахилена у бік моря та з півночі та південь. Приморська ділянка від Сухого до Хаджибейського лиману характеризується висотою поверхні 60-65 м і обривається до моря уступом під дією абразивних, акумулятивних процесів. У районі Тузловських лиманів характерні процеси акумуляції та формування пересипів і кіс.

На території Одещини протікає 225 річок (1100 маленьких річок, річечок та струмків), більше 20 озер і лиманів, біля 900 ставків, 16 водоймищ з обсягом води 60 млн. м³. Головні з них - Дунай (його Кілійське гирло), Дністер, Південний Буг. В заплавах Дунаю і Дністра є озера Кагул, Катлабуг, Саф'ян, Ялпуг та інші. В області 15 лиманів, найбільші з яких - прісноводний Дністровський і солоні: Куяльницький, Тилігульський, Хаджибейський, Шагани, Алібей.

Більшість річок області поки що не мають важливого значення для рекреаційно-туристичної діяльності. Гідрологічний режим малих річок характеризується нерівномірним річковим стоком: максимальний – на початку весни, влітку – річки можуть пересихати, зростає мутність та мінералізація води. Більшість річок відноситься до басейну Південного Бугу (Савранка, Кодима, Чичиклія), Дністра (Ягорлик, Кучурган), Дунаю (Дракуля, Нерушай, Ялпуг). Частина річок відноситься до групи малих річок Причорномор'я, частина з яких впадає до лиманів: Тилігул, Великий та Малий Куяльник, Барабой, Хаджидер, Аджалик тощо.

Озера в Одеській області відносяться до заплавних, що сформувались поблизу річок, та до лиманно-лагунних. Заплавні озера розміщені поблизу Дністра та Дунаю, у затоплених гирлах приток (Ялпуг, Кагул, Катлабуг, Китай, Кучурган). Усі озера витягнуті за напрямком течії відповідних річок та мають безпосередній зв'язок з Дунаєм і Дністром системою проток.

На території Одеської області набули поширення лимани. Добре вивченим є Куяльницький лиман, для якого характерні значні коливання рівня водного дзеркала. Солоність озер коливається, перевищуючи солоність Чорного моря. У Придунайських приморських озерах показник солоності може досягати 20-200‰, у Хаджибейському лимані – від 20 до 120‰, у Куяльницькому – 29-269‰. Дністровський лиман характеризується проникненням солоних морських вод та підняттям солоності з 9‰ у місці впадіння річки до 17‰ поблизу сполучення з морем.

Чорне море - внутрішнє море басейну Атлантичного океану, омиває береги України, Росії, Грузії, а також Румунії, Болгарії та Туреччини. Керченською протокою сполучене з Азовським морем, протокою Босфор з Мармуровим морем і протокою Дарданелли - з Середземним морем.

Площа 422 тис. км², загальний об'єм води 547 тис. км³, пересічна глибина 1271 м, максимальна - 2245 м. Довжина берегової лінії 4090 км. Протяжність Чорного моря між західними і східними точками близько 1167 км, між північною і південною - 624 км.

Бальнеологічні ресурси Одеської області

У межах області сформувалися три курортно-рекреаційні райони – Одеський, Білгород-Дністровський та Татарбунарський. Функціонують курорти: Одеса, Куяльник, Кароліно-Бугаз (в Одеському рекреаційному районі), Білгород-Дністровський, Сергіївка, Лебедівка, Затока (в Білгород-Дністровському), озеро Сасик (в Татарбунарському) та інші.

Лікувально-діагностичний процес і організація відпочинку у закладах санаторно-курортного господарства здійснюється на основі природних та преформованих чинників. Бальнеологічні чинники включають ванни, пиття мінеральних вод, лікувальні грязі. Крім цього, фізіотерапевтичні чинники санаторно-курортного лікування включають електромагнітну, променеву і вібраційну дію.

В межах території Одеської області розташовано кілька провінцій з мінеральними водами: азотні різного іонного складу (термальні), хлоридні, натрієві і кальцієво-натрієві – у центральній частині області, на півночі – сульфатні різного катіонного складу та гідрокарбонатно-сульфатно-хлоридні натрієві, у південній частині – метанові та азотно-метанові (гідрокарбонатно-хлоридні натрієві, кальцієві та магнієво-кальцієві).

Даний тип мінеральних вод об'єднують у групу мінеральних вод без специфічних компонентів та властивостей. Метанові та азотно-метанові хлоридно-гідрокарбонатні натрієві води з мінералізацією 3,0 г/дм³ поширені в районі курортів Сергіївка, Затока та Приморське. Розташовані на глибині 200-300м у вапнякових породах.

Крім цього, наявні бромні мінеральні води, що вміщують не менше 25,0 мг/дм³ бромну із загальною мінералізацією до 10,-15,0 г/дм³. бромні води приурочені до пісків та алевролітів палеогену, у середньому на глибині до 550 м. Мають хлоридний натрієвий склад і мінералізацію до 23,0 г/дм³ з вмістом бромну до 52,0 г/дм³.

Мінеральні води Куяльницького родовища безбарвні, слабосолонуваті, без специфічних запахів, мало мінералізовані.

Основними медичними показаннями приймання лікувальної води даного родовища є:

- функціональні захворювання шлунка і двадцятипалої кишки;
- хронічні гастрити;
- хронічні гепатити тощо.

Бромні мінеральні води спричиняють болезаспокійливу дію, сприяють покращенню кровообігу, нормалізації функцій центральної нервової системи, щитовидної та інших ендокринних залоз, обміну речовин. Використовуються для ванн (загальних та місцевих), купання у басейнах, зрошенні, кишкових промиваннях, компресах, застосовуються для електрофорезу, для питного лікування.

Медичні показання стосуються лікування захворювань серцево-судинної та нервової систем, опорно-рухового апарату, шлунково-кишкового тракту, гінекологічних, шкірних, ендокринних та інших захворювань.

Мінеральна вода «Одеське-1» мало мінералізована, сульфатно-гідрокарбонатно-хлоридна натрієва. Основними показаннями є лікування вірусних гепатитів, токсичних гепатитів, хронічної виразки шлунка [8].

Також лікувально-столові води на території області пов'язані з родовищем «Чабанка», що характеризуються як слаболужні, холодні, малої мінералізації, а показаннями до приймання води є хронічний гастрит, холецистит.

У районі Ленселища є родовище «АкваЛібра» - холодні слабо лужні води, малої мінералізації, які також лікують гастрит, холецистит, хронічний гепатит.

На території Одеської області поширені мулові сульфідні лікувальні грязі приморського підтипу, які використовуються для лікувальних цілей у вигляді ванн, аплікацій тощо.

Збірник тез

круглого столу

«Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону»

(Одеса, 18 січня 2021 року)

Електронне видання (авторська редакція)

Відповідальна за випуск: О.Л. Михайлюк

Видавець і виготовлювач

Одеський національний економічний університет

65082, м.Одеса, вул. Преображенська, 8

mail@oneu.edu.ua